

גם אם הרמן מפריז בעדותו זו (השווה להלן פסקה 53), מכל מקום ברור שהצביון הציוני המובהק של הפעולה (הרמן 366), הרכב הקבוצה רובה ככולה מציונים והמטרה המוגדרת של עלייתם הסופית לא"י שמשו כסוי יעיל לפעולת הצלה שאסור היה לה לעורר חשש להשמדה. ק' הבין היטב — והקטעים הנ"ל על סכנת „רציחה בגיטו“, מניעת „תשומת לב“ ושמירת „סוד ההצלה“ מעידים על כך שאף אייכמן ועוזריו הבהירו לו את הדברים בלשון מפורשת למדי — כי המיוחסים בכלל וחבריו בקלויז בפרט לא ינצלו מהשואה, אם יגובו לאזני ההמון שמץ של דבר על התכלית האמיתית של הפעולה: להציל את המנתזגים מהשואה המוכנת לעם. ק' ידע שכלל שההבדל בין גורל המיוחסים וגורל העם יטושטש, יעלו הסיכויים להצלחת הפעולה, וככל שידיעות גכוונות על תכניות הנאצים, אם בנוגע להשמדת הרוב ואם בנוגע להצלת המעוט, יסתגנו לגיטאות, יקטנו סכויי המיוחסים להנצל. אייכמן וק' היו שניהם מעוניינים, מטעמים שונים, בשמירת „סודות הרייך“. אייכמן — כדי להבטיח את הצלחת תכנית ההשמדה, וק' — כדי להבטיח את הצלחת תכנית ההצלה.

הדברים האמורים אינם מצטמצמים ב„סוד ההצלה“ בלבד. הסוד שק' מכנהו בשם תמים זה, באמרו כי „סוד ההצלה“ היה צריך להשמר — לא היה, לאמיתו של דבר, אלא חלק וענף מאותו הסוד האיום שעליו בעיקר הוטל האיפול הנאצי — סוד ההשמדה. תחומי ההשמדה וההצלה ינקו זה מזה. כל המגלה את „סוד ההצלה“ היה מגלה טפח מסוד ההשמדה. פעולת הצלת המיוחסים הוכרזה כ„סוד הרייך“, כדי להגן ולשמור שמירת יתרה על סודיות תכנית ההשמדה. אם היה אסור לק' לגלות את „סוד ההצלה“, קל ותומר לסוד ההשמדה. אם גילוי „סוד ההצלה“ היה עלול לגרום ל„רציחה בגיטו“, גילוי סוד ההשמדה על אחת כמה וכמה. אם גילוי „סוד ההצלה“ היה עלול לגרום למהומות ומרד בגיטאות, לסכן את הצלת המיוחסים ולהפריע לבצוע הגרוש הטוטאלי, הרי גילוי סוד ההשמדה היה עלול לפעול כחומר נפץ ולהרוס את כל התכניות גם יחד. ק' ידע היטב שכל פגיעה בסוד ההשמדה תסכן אותו ואת ועדת ההצלה כולה ותשים קץ לכל תכניות ההצלה המשותפות. ההתקשרות עם ראשי ה-ס"ס, שעליה הטיל ק' את כל גורל ההצלה, הייבה אותו לשמור את ידיעותיו בדבר תכנית ההשמדה בסוד מפני רוב יהודי הונגריה.

ידיעותיו של ק'

ידיעותיו של ק'

45. ואמנם תכנית ההשמדה הנאצית הגיעה לידיעתו של ק' בעת ובעונה אחת עם „סוד ההצלה“. עצם תכנית הצלת המיוחסים (היינו „סוד ההצלה“) גולדה וכן הוגשמה ע"י ק' מתוך ידיעת תכנית ההשמדה. אף ראשי ה-ס"ס ידעו שק' יודע על תכנית ההשמדה, ושיחותיהם עם ק' נעשו יותר ויותר גלויות.

בעדותו אמר ק' (ע' 222):

„ויסליצני אמר לנציגי הארגונים היהודיים בבודפשט למנוע פניקה. היו

תכסיסים מצד הגרמנים להסתיר את כוונות ההשמדה. הפיצו בכל הארץ שמועות בדרכים שונות ובאמצעים שונים שהיהודים ישארו בארץ. השלטונות ההונגריים פרסמו חוקים שהיו עשויים לעשות רושם שהיהודים לא יגורשו לעבר מגבול הונגריה — גם זה חלק מתכסיסי הגרמנים; ועוד תכסיסים. אתנו ניסו תכסיסים אלה בהתחלה, אבל לא האמנו להם מהרגע הראשון".

בסוף אפריל ידע ק' שהגיטאות אינם אלא מחנות מעבר לקראת הגירוש, שבאושביץ נעשות כל ההכנות לקבלת יהודי הונגריה, שרכבות הגירוש עומדות מוכנות ושרכבת גרוש ראשונה הביאה 1500 יהודים מהונגריה לאושביץ, והסיק מידיעות אלה ומכל יתר ידיעותיו (פסקאות 24-26) את המסקנה שהגירוש הטוטאלי הוא בלתי נמנע וקרוב מאד. ב-2.5 פנה ק' אל קרומי לשם הבהרת המצב ושאל אותו מה פירושו של גרוש עצורי קיטרצ'ה (בידעו שגשלוהו לאושביץ), וקרומי בתשובתו המתחמקת — שהם נשלחו למקום המדומה, "ולדו" — כמעט שלא טרח להסתיר את האמת (ר' תאור השיחה בדו"ח ק', 31). באותו זמן הפנה קרומי את ק' מהענין האבוד של גורל יהודי הונגריה לענין המעשי של הצלת המיוחסים, שעליו הגיעו לידי הסכם באותה פגישה.

ב-3.5 נסע ק' לפי רשיון מיוחד של קרומי לקלוז', כדי להפגש שם עם ויסליצני ולקבל ממנו ידיעה סופית בענין הגרוש הכללי. ויסליצני (לפי עדותו של ק', ע' 38) —

"טען שהאימון שנתנו בו לכאורה (אנחנו הועדה, בו באופן אישי, כשפנינו אליו) עורר רוגזו של אייכמן, ושלה אותו (אייכמן את ויסליצני) לעשות את המלאכה המלוכלכת לפקח על רכוז היהודים, כפי שהוא התבטא — על מנת לא לאפשר לו לבנות אליבי. לא פרט, אבל היה מובן — שלא יהיה בהצלת יהודים, אלא בהשמדתם, כאחד ממנהיגי הרוצחים... אשר לשאלה עצמה מה הוחלט באופן סופי, הוא אמר לי שהוא פסימי, מבחינתנו אנו, אבל בקשני לבקר בבודפשט הפעם בדירתו הפרטית בעוד כמה ימים, בינתיים יברר את המצב ויגיד לי בדיוק".

ב-8.5 הודיע ויסליצני, בהוילתו בבודפשט, לק' ביחידות (דו"ח ק', 34; עדות ק' 39) שהוחלט על הגרוש הכללי והטוטאלי של יהודי הונגריה.

הצעת אייכמן לברנד

46. באותו היום, 8.5 (לפי דו"ח ק', 34; ואילו לפי עדותו של ברנד, ע' 648, כבר באפריל) הוזמן אייכמן את ברנד והציע לו את ההצעה, שברנד העיד עליה כדלקמן (ע' 648):

"השיחה עם אייכמן היא בראשי כמו תקליט גרמפון. הוא פנה אלי במלים

קצובות אלה (העד מחקה את המבטא הגרמני): 'אתה יודע מי אני? אני בצעתי את הפעולות בגרמניה, באוסטריה, בפולניה, בסלובקיה וכו'. הוטל עלי לבצע את הפעולות בהונגריה. בדקתיך כדי לראות אם יש לך ולג'וינט כוח-בצוע. אני רוצה לעשות אתכם עסק — סחורה בעד דם, דם בעד סחורה. אני מוכן למכור לכם מיליון אחד של יהודים. מה אתם רוצים שאציל — נשים היכולות ללדת? גברים שיכולים להוליד, ילדים, זקנים? תדברו! ..נדהמתי כמו ממהלומה. לא הייתי פוליטיקאי, ועניתי מה שנכנס לי לפה: 'אינני מוסמך להחליט מי יירצח על ידיך, אני רוצה להציל את כולם. את העסק אינני מבין. מאין אקח סחורות, הרי החרמתם את הכל? אולי אוכל להשיג כסף, מהיהודים כאן או אולי מידידינו בחו"ל, להצלת היהודים. הוא השיב: 'אם כן תסע לחו"ל, תסע לשוויצריה, תסע לתורכיה, תסע לספרד או לאן שאתה רוצה, ותשיג לי את הסחורות. שאלתי איזה סחורות, וענה: 'תשיג לי איזה סחורות שהן, למשל — מכוניות משא! בעד 10,000 מכוניות משא אני מוכן למכור לך מיליון יהודים, ותוסיף עוד 1000 טון טה או קפה, טבון — בכל זה יש לי צורך' (ע' 654). 'לא נשתמש במכוניות המשא בחזית המערב, אלא רק בחזית המזרח' — זה היה בסיון בולט להכניס טריו בין בעלי הברית. (עמ' 649). תשובתי היתה: 'אינני יודע אם אוכל להשיג זה, אבל בעיקר אינני חושב שמישהו יאמין שזו הצעה רצינית. שום מקור רשמי לא יניח שאם יתן לכם 10,000 מכוניות משא, באמת תשחררו מיליון יהודים'. אז הוא עשה את ההצעה שהוא מוכן לתת 100,000 יהודים בתור 'מקדמה', ורק אז ידרוש תשלום 10% של הסחורה. אח"כ יתן מקדמה נוספת של 100,000, ושאוכל לבחור לי את היהודים שלי מהונגריה, מאושביץ, מטרזין, מסלובקיה, מכל מקום שארצה. גם הוא אמר (מה שכבר נזכר ע"י ויסליצני וקרומיי בשיחות קודמות) בפירוט ובחריפות שאינו יכול להרשות עליה לא", כי יש לו הסכם עם ידידו המופתי והבטיח לו זאת, אבל ברצונו לשלוח את היהודים לספרד ושעלינו לקחתם לאפריקה, לאמריקה הדרומית או הצפונית וכו'.

הלכתי משם כמשוגע, כל חברי הועדה כבר חכו לי... היו דיונים מאומצים על ההצעה הפנטסטית-השטנית הזאת בין כולנו, הלכנו מאחד לשני ולא היתה לנו כל מחשבה אחרת אלא על זאת, כל חברי הועדה השתתפו בזה, הופרט ושטרן, נכבדי הקהילה הניאולוגית, פרוידיגר מצד האדוקים, כל אישיות יהודית חשובה. אני ידעתי מה טיבם של ס"ס ונאצים, שמעתי באזני: 'אנו מוכנים לתת לכם מקדמה של 100,000 יהודים, אנו מוכנים לחדול מהגררשים ומההשמדות באדים' (...גם זאת אמר אייכמן הודה בזה בהשמדות באדים)... לא היה לי מה לאבד, אם אקבל מקדמה של 100,000 יהודים ואם הגרושים יופסקו בינתיים — לא חשבתי על כוונותיו ומטרותיו ולא התענינתי בהן".

ק' אמרו בעדותו (ע' 42, 44):

„ההצעה שנמסרה לברנד טפלתי בה במשך שנה רצופה, אייכמן ויתר השלטונות הגרמניים חזרו עליה לא פעם ולא 10 פעמים בפני. ברנד מסר לי ואח"כ לוועדה וכו' שאייכמן מציע לאפשר ליהודי הונגריה להגיע לחו"ל תמורת חמרים ולא תמורת כסף. הוא הזכיר באופן מיוחד מכוניות משא. שהוא מוכן לשחרר בשטח הכבוש הגרמני 100 יהודים תמורת כל מכונית משא. אולם אין הוא יכול לעשות דבר בהיות היהודים האלה בהונגריה. אני יכול למכור רק מ- ("ab") גרמניה, הוא אמר. לכן הוא יתחיל בגרושם של יהודים אלה לגרמניה ויחד עם זאת הוא מוכן לאפשר לברנד להגיע לקושטא ולמסור את ההצעה הזאת, ואם התקבל תשובה עקרונית חיובית במשך שבועיים, יהיה מוכן לשאת ולתת על פרטי הבעוץ, אחרת עלינו לשאת בתוצאות. ...בוועדה אמרנו לעצמנו שזוהי גישה פרברסית מצד הגרמנים לדרוש מבעלי הברית לעזור להם במאמציהם המלחמתיים, לא היו לנו אשליות בנוגע למציאותיות של הדרישות הללו, אולם לא ישבנו על מנת להיות שופטים בענין זה, תפקידנו היה להציל חיי יהודים, מחובתנו היה להעביר את ההצעה למוסדות היהודיים העליונים ולהעביר אליהם את ההחלטה והיזומה. את הסכויים הערכנו כשקולים ביותר, אם לא בלתי אפשריים, אולם קוינו שהמוסדות היהודיים יחד עם בעלי הברית ימצאו איזו דרך להמשיך במגע שיצרנו, ולהרויח זמן רב ע"י כך“.

פרוידגר נשאל בעדותו (כ"ג 12):

„לפני שברנד נסע, היתה איוו התיעצות בין היהודים ?

לא. אנחנו קבלנו זאת כעובדה. קבלנו זאת כ- fait accompli. יום אחד ק' אמר שהוא רוצה לדבר אתנו... באופן דחוף, והיתה פגישה. ד"ר ק' וברנד באו למשרדי הקהילה האורטודוקסית. או ק' ספר... את ההצעה על מכוניות משא ושרוצים לשלוח אחד מהם... לקושטא, והוא חושב שברנד יסע ולא הוא. הצטערתי מאד כששמעתי זאת והיה ויכוח חזק בינינו ובין ד"ר ק' וברנד.

למה הצטערת ?

מפני שאמרתי שזה לא יהיה טוב. ראשית כל, אי אפשר לתת מכוניות משא לאויב... כסף אפשר לקבל ואפשר לתת — 'non olet'; אבל מכוניות משא?! ואיך אתם רוצים לקבל זאת? וממי? הוא אמר: באיסטנבול יושב ועד הצלה, שם יש נציגים של הסוכנות, ואנחנו יכולים לסדר זאת. אמרתי שאיינו חושב כך. הוא אמר: אינך ציוני, לכן אינך חושב זאת. אמרתי, כן, אני לא ציוני, אבל חוץ מזה אני לא חושב שזה אפשרי.

אז ק' אמר: מה לעשות, זו לא היתה הצעה שלנו, אייכמן בא בהצעה זאת. ואח"כ לינק (גייסי) אמר: אם עושים דבר כזה, אי אפשר לשלוח את ברנד לנסיעה הזאת. הכרנו את ברנד, הוא היה בעצם איש טוב, בעל מרץ ומסירות נפש, אבל מי שמכיר אותו יודע שאי אפשר לשלוח אותו לשליחות דיפלומטית כזאת. הוא היה איש בלתי ידוע, לינק אמר שצריך לנסוע... ד"ר קרל וילהלם... ד"ר ק' אמר: זה לא תלוי בנו, ומכיוון שאייכמן מכיר רק אותי יאת ברנד, הבחירה היתה רק בינינו, והוא רוצה לשלוח את ברנד. אמרתי: לכל הפחות תסע אתה! מפני שבאמת חשבתי שק' יותר מוכשר לדבר כזה מברנד. הוא אמר: זה לא תלוי בי, מי שאייכמן רוצה — צריך לנסוע... נתנו לברנד מכתב אימון חתום ע"י שטרן ועל ידי ואני חושב שגם ע"י כהן ניסן.

נתתם לברנד?

כן, צריך לתת דבר כזה.

כדי שיכירו אותו בקושטא?

כן, שהוא מוכשר לדבר בשם היהדות ההונגרית.

זאת אומרת, אתם הסכמתם לשליחות הזאת?

כן, לא היתה לנו ברירה אחרת. להגיד שלא יסע? זה אי אפשר."

קראוס העיד (י"ז 66):

"פעם אחת השתתפתי... באספה שהשתתפו בה כל הציונים. וק' הודיע על נסיעתו של איזה איש — לא נאמר מי הוא האיש... שם לא מסרו איזה תפקיד יהיה לברנד. רק לנסוע... לתורכיה למסור פרטים חשובים לבאי כוח הסוכנות ויהדות העולם, ואם המו"מ של ברנד וההצעות יצליחו, אז יפסיקו את הגרוש. אז בקשתי תשובה אחת: אם הגרמנים מתעסקים בשאלה רצינית כזו ושולחים יהודי באותו זמן לבוא במגע עם יהדות העולם, אז למה התחילו הגרמנים בגרוש 3-4 ימים לפני זה? על זה לא קבלתי תשובה לא מק' לא מברנד.

באיזה תאריך?

ב-13—14 למאי."

במכתב משותף מתאריך 14.5 (מוצג 26) מוסרים ק' וברנד לסלי מאיר דו"ח על התפתחות הענינים מאז מכתבם מ-25.4 (פסקה 37). אחרי אשור שני מכתבים ו"מתנות" שקבלו מסלי מאיר הם מתארים את המצב הקטסטרופלי בניטאות, את ההסתה האנטי-יהודית בעתונות וברדיו שהגיעה לשיאה בימים האחרונים, מזכירים את גרוש עצורי קיסטרצ'יה, למקום בלתי ידוע מחוץ לגבולות הארץ, לפי שמועות שאינן ניתנות

לבדיקה — למרכז התעשייתי בירקנאו" (בירקנאו היתה חלק מאושביץ, שם עמדו כבשני הגזים), וממשיכים:

„משלוחי הגרוש הראשונים... עזבו את גבולות הארץ, ולפי ידיעותינו האחרונות נראה כי מכינים משלוחי גרוש נוספים במימדים גדולים מאד. לפי ידיעותינו כבר הוכנו לזה קטרים וקרונות במידה מספקת, ואף המוני היהודים מחכים במתיחות ורעדה להתפתחות הדברים... בימים האחרונים הובאנו אל אנשים חדשים לשם מו"מ, שהופעתם לפנינו יכולה להחשב כמעין הופעת *deus ex machina*. האדונים החדשים האלה ממונים כנראה על הסדרתה המלאה של שאלת היהודים, אין להם כוונות ידידותיות כלפינו, אך נראה שהם בכל זאת מעריכים שותפים הוגנים למו"מ.

...במצב המתחלף הזה השתדלנו בשבועות האחרונים לעכב ע"י התאמה גמישה את קצב הקטסטרופה המתקדמת. המו"מ שמלכתחילה הוחל בו עם וילי (ויסליצני) הגיע איפוא לשלב המראה לנו קרן אור בהשכה ופוחח לפנינו פרספקטיבה, אנו מקוים שבעוד שבועות מספר בהודמנות נטיעה אליך נוכל למסור לך דו"ח יותר מפורט על זה. בינתים מתרכזים מאמצינו במטרה למנוע את הגרוש ולהכין עליה גדולה ככל האפשר... בנוגע לעליה מעמידים לנו תנאים, שאנו חושבים אותם לקשים מאד... במה שנוגע לעליה לסטפן (הגירה לאמריקה) יש לראות את שותפינו הנוכחיים למו"מ כמרגיעים בהחלט. הם מעודדים בתוקף בכל הנמוקים עליה גדולה ככל האפשר לסטפן, ולעומת זה הם מתירים עליה של 750 נפש לארציו... מהחותמים מטה יסע יואל ביום ששי הבא במטוס לקושטא למסירת הצעות..."

„12,000 ליום“

47. הגרוש הטוטאלי של יהודי הונגריה לאושביץ בקצב של 12,000 נפש ליום החל באמצע מאי, אחרי שכבר ימים אחדים לפני כן יצאו כמה משלוחי גרוש בודדים. ב-15.5 קבל אייכמן את ברנד לראיון אחרון ואמר לו (עדות ברנד, 650):

„אתה נוסע עכשיו, היום אני מתחיל בגרושים, כל יום 12,000 יהודים, אבל לא אשמיד את היהודים האלה, אבל עליך לשוב במשך שבוע — שבועיים. כי לא אוכל לשים את היהודים שלך לעולם על הקרח, ואם יהיה הכרח גמור להמשיך במו"מ תוכל לעשות זאת, אבל עליך למהר ולשוב, ואם תשוב ותגיד שההצעה נתקבלה, אני מוכן לתת מיד את המקדמה ולהפסיק את הגרושים ולחדול מהשמדות בגזים ומההשמדות בכלל“.

ב-17.5 (או 18.5) יצא ברנד בלוויית קרומי מבודפשט לוינה וב-19.5 טס יחד עם בונדי גרוס במטוס שרות גרמני לקושטא. מנחם בדר, יו"ר ועדת ההצלה של הסוכנות היהודית בקושטא, העיד על הדו"ח שברנד מסר לוועדה הנ"ל ביום הגיעו לקושטא (ע' 528):

„ברנד מסר לנו בישיבה... על מצב היהודים, על העובדה ש-12,000 יהודים נשלחים כל יום להשמדה (גברים, נשים וילדים), שרוב היהודים מהפרובינציה הועברו כבר למקומות גרוש, ידענו שאלה מזדהים עם מקומות ההשמדה; מסר לנו שהמשרפות באושביץ אינן מספיקות לשרוף את כל הגויות, ועל כן ביער על יד בירקנאו על יד אושביץ הקימו מוקדים והאנשים המומתים כבר לא ע"י גז אלא ע"י מכוונות יריה מועלים לשרפה על המוקדים האלה... ישבנו הלומים”.

סרוב אייכמן להפסיק את הגרוש

ב-19.5 (או 20.5) הלך ק' עם גב' ברנד, שנכחה בפגישה האחרונה של בעלה עם הצורך (עדותה, ע' 631), אל אייכמן. ק' העיד (ע' 45):

„בערך סביב 20.5, והגרוש כבר החל בקצב מדהים שלא תארנו לעצמנו כאפשרי, הלכנו אל אייכמן ודרשנו ממנו להפסיק את הגרוש, אחרת שליחותו של ברנד נדונה לכשלון מראש. הוא ענה בשלילה... שאלנו מה עם עליית הקבוצה שעליה סוכם בינינו עם קרומיי... אמר שהוא רוצה לקבל רשימה של כל אלה שישתתפו בקבוצה זו, מסיבות שונות”.

גב' ברנד העידה (ע' 617, 618, 628, 633):

„ידעתי על שיחות בעלי עם אייכמן... אייכמן אמר לבעלי שעד שלא ישוב בעלי ימשך הגרוש בקצב חזק... אני דברתי עם אייכמן אחרי הפגנת בעלי, והוא הודיע לנו שההשמדה נמשכת... לחצנו על אייכמן שאין אנו רואים שום טרנספורט מערי השדה והגרושים נמשכים, ואייכמן אמר שיוסליצני אינו מוצא את הרשימות... כמעט יום יום הלכנו ק' ואני באותם הימים לקרומיי ולאייכמן, להתלונן על המשך הגרושים וכו', כי לא היתה או ברירה אחרת... ידעתי שהוא (בעלי) צריך לחזור בתוך שבועיים. ידעתי שאייכמן הבטיח שאם ישוב בעלי עם הצעה קונקרטית תפסק ההשמדה בגזים... כשלא חזר בעלי, זה היה מוזעזע”.

אי אזהרת הקרבנות ע"י ק'

49. מהאמור לעיל (פסקאות 17, 45—48) יוצא שק' צדק באמרו בעדותו במשפט וזנמאיר בנירנברג (מוצג 4, ע' 3620—3622) כי בתוקף תפקידו כראש ועדת ההצלה הוא היה „אחד האנשים בעלי האינפורמציה הטובה ביותר בהונגריה על מצב היהודים באותו זמן”. מראשית הכבוש הנאצי הוא לא השלה את עצמו על מטרתם האמיתית של אייכמן וכנופיתו בהונגריה; הוא ידע שהופעת „קומנדו-היהודים” בהונגריה, אחרי הטבח של למעלה מ-5 מיליון יהודים מכל שטחי הכבוש הקודמים ואחרי זועות אושביץ, יש לה רק פירוש אחד — שגורל אושביץ מוכן ומתוכנן לקבוץ היהודי הגדול בהונגריה (עדות ק' שם, פסקה 17 לעיל). לידיעתו הכללית הזאת על תכלית ה-סיס בהונגריה

נתוספו במשך חודש אפריל הידיעות המוחשיות על ריכוז היהודים בגיטאות וההכנות הנעשות לגרושם לאושביץ, עד שבסוף אפריל היה ק' משוכנע שהגרוש הטוטאלי של יהודי הונגריה הוא קרוב ובלתי נמנע. ב-8.5 נהפך שכנוע זה לוודאות ע"י אשורו של ויסליצני בדבר החלטת הגרוש הטוטאלי (פסקה 45) וע"י תוכן דבריו של אייכמן לברנד (פסקה 46). החל מ-15.5 ידע ק' ממקור ראשון (מפי אייכמן, באמצעות ברנד) שיום יום מובלים 12,000 יהודים מהונגריה לאושביץ (פסקה 47); וכפי שק' העיד, בחקירת שתי וערב בנוגע לגרוש יהודי קלוז' (ע' 199):

„ידעתי אז מה פירוש גרוש לאושביץ“.

אחת העובדות המזעזעות ביותר במשפט זה היא שלמרות הידיעות המלאות הנ"ל של ראש ועדת ההצלה בבודפשט עלו המוגי היהודים בערי השדה, כחצי מיליון גברים, נשים וטף, מתוך אי ידיעה גמורה וכקרבות הטעיה זיונית לרכבות שהובילו אותם לאושביץ. עצם העובדה הזאת מוכיחה, בכל המסכות שהתבררו במשפט זה, כי ק' לא הזהיר את הקרבנות, למרות שידע את הגורל הצפוי להם. האמת האכזרית היא שראש ועדת ההצלה היהודית הפקיר את הרוב הגדול של יהודי הונגריה לגורלם הידוע לו מראש, על מנת להציל את קומץ „המיוחסים“.

אי אזהרת יהודי קלוז'

פרשת קלוז' כראיה

50. ראיה ברורה לדבר משמשת פרשת 18,000 יהודי קלוז', עיר מולדתו של ק', שנשלחו לאושביץ, שעה ש-388 ממיוחסיה גיצלו ע"י ק' מהשוואה. פרשה זאת התבררה על בוריה ע"י עדויות מפורטות, הן של תושבי קלוז' שרידי השואה, הן של עסקני קלוז' מקרב המיוחסים, הן של ק' עצמו — עדויות המאפשרות לנו להסתכל כאילו דרך זכוכית מגדלת במערכת הכוחות שפעלו וגרמו לאבדן הקהילה הזאת.

מנהיגי הציבור של קלוז' היו קרוביו וידידיו של ק'. בראש יהודי קלוז' עמד חותנו של ק', ד"ר יוסף פיישר ז"ל, שאישיותו תוארה ע"י העד ד"ר הרמן בזו הלשון (ע' 374, 391):

„ד"ר יוסף פיישר... היה אישיות בולטת בחיים הציוניים והיהודיים הפוליטיים של רומניה והונגריה. בין מס. 1 עד 3, ואח"כ באים האחרים. תמיד היה חבר מס. 1 של כל קונגרס ציוני, והיה סגן נשיא של הקונגרס הציוני כמה פעמים. יו"ר הקהילה בקלוז' מאז נעוריו. אישיות שהאפילה על כולם וכולנו בחיים הציבוריים. יו"ר אגוד הקהילות. ציר בפרלמנט הרומני מטעם „המפלגה היהודית“. אחד ממחוללי הציונות בטרנסילוניה. אישיות שסמ-כותו מעולם לא הוטלה בספק, סמכות מוסרית כללית. בכל ענין יהודי, ציוני ולא ציוני, מס. 1, 2 ו-3 היה תמיד ד"ר פיישר. נהנה מהוקרת מתנגדיו